

چکیده:

عنوان: طراحی الگوی تجاری‌سازی نتایج تحقیقات علمی در دانشگاه‌های علوم پزشکی مستقر در شهر تهران

مقدمه: دانشگاه‌ها بستر مناسبی برای انجام تحقیقات کاربردی و توسعه‌ای در راستای شکل‌گیری اقتصاد مبتنی بر دانش بوده و به عنوان تسریع‌کننده‌های اقتصادی و اجتماعی و تولید ارزش افزوده خصوصاً در جوامع در حال توسعه عمل می‌کنند. رقابت و سرعت بالای تولید و بهره‌برداری از دانش در دنیای امروز، چگونگی تبدیل آن به ثروت و بازده اقتصادی را برای محققان و سرمایه‌گذاران به یک چالش مهم مدیریتی تبدیل کرده است. از آن جهت تجاری‌سازی نتایج تحقیقات دانشگاهی، نقش بی‌بدیلی در توسعه نظام ملی نوآوری در کشورهای در حال توسعه و یا کشورهای جنوب ایفا کرده، همچنین موجب ارتقای سطح رفاه در جوامع توسعه یافته می‌گردند. این مطالعه با هدف ارائه الگوی تجاری‌سازی نتایج تحقیقات علمی در سه دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی می‌باشد.

روش کار: مطالعه حاضر به صورت ترکیبی (کیفی-کمی) و در چهار مرحله متوالی انجام شد. در ابتدا در قالب مطالعه تطبیقی اطلاعات مابین دانشگاه‌های مختلف که تجربه تجاری‌سازی نتایج تحقیقات در کشورهای منتخب را داشتند پرداخته شد. حاصل آن استخراج فرآیندها، ابعاد و مؤلفه‌های تجاری‌سازی نتایج تحقیقات دانشگاهی بود. در مرحله دوم وضعیت تجاری‌سازی نتایج تحقیقات سه دانشگاه علوم پزشکی منتخب مستقر در تهران مورد بررسی قرار گرفت. در گام نخست، مرور مستندات موجود صورت گرفته و در گام بعدی و از طریق مطالعه کیفی، اقدام به جمع‌آوری نظرات شرکت‌کنندگان شد. ۲۲ نفر در این مرحله و از طریق روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده انتخاب شدند. ملاک انتخاب نمونه‌ها اعضای هیأت علمی با دارا بودن سابقه پژوهشی در حوزه تجاری‌سازی، کارشناسان معاونت تحقیقات و فناوری و مدیران شرکت‌های دانش بنیان بود. در مرحله سوم با استفاده از داده‌های بدست آمده در مراحل قبل، از طریق برگزاری هم‌اندیشی شش نفر از خبرگان اعضای هیأت علمی با سابقه تجاری‌سازی تحقیقات، متخصصین حوزه فناوری دانشگاه‌های منتخب و مدیر عاملان شرکت‌های دانش بنیان دانشگاهی، الگوی مفهومی اولیه شکل گرفت. در مرحله آخر، پس از تدوین چارچوب پیشنهادی، با استفاده از روش دلفی در پرسشنامه‌ای برای تأیید اعتبار چارچوب از شاخص روایی محتوا و کاپای تغییر یافته استفاده شد. با تحلیل نمرات صاحب‌نظران، با توجه به کسب نمره بالای ۰.۷۴ در تمامی ابعاد ۱۲ گانه پرسشنامه در اولین مرحله دلفی، الگو نهایی ارائه شد.

یافته‌ها: در مرحله اول و برای انجام مطالعه تطبیقی، از رتبه‌بندی موسسه آموزش عالی تایمز در سال ۲۰۲۲ استفاده شده و جمعاً ۳۲ دانشگاه موفق در کشورهای منتخب وارد مطالعه شد. شش دانشگاه در ایالات متحده آمریکا، شش دانشگاه در انگلستان، پنج دانشگاه در هلند بدلیل پیشرو بودن در فرایند تجاری‌سازی و همچنین پنج دانشگاه در ترکیه، پنج دانشگاه

در مالزی و پنج دانشگاه در مصر، به لحاظ موفقیت در زمینه تجاری سازی نتایج تحقیقات در کشورهای در حال توسعه و نیز به دلیل مشابهت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با کشور عزیزمان ایران انتخاب و مقایسه شدند. با استفاده از جداول تطبیقی، فرایندها و ابعاد و مؤلفه های تجاری سازی تحقیقات در دانشگاه ها شناسایی گردیدند. دانشگاه های واقع در کشورهای پیشرو، ابعاد مرتبط با ثبت و نوآوری اختراع، بررسی ریسک، تعیین مالکیت معنوی، تأسیس شرکت و حمایت مالی را در فرایند تجاری سازی خود جای داده بودند. فرایند تجاری سازی در کشورهای در حال توسعه به لحاظ قانونی و به لحاظ مالی از کشورهای پیشرو متفاوت بوده ولی در مجموع زیرساخت های لازم برای این فرایند مهیا بود. در گام اول مرحله دوم، ۷۲ سند بالا دستی شناسایی شده که از میان آنها بیشترین اسناد در ارتباط با حیطة ایجاد زیرساخت های کشوری و تأمین مالی بوده و کمترین اسناد در حیطة بازاری سازی قرار داشتند. در گام دوم از مرحله دوم از طریق مطالعه کیفی با بهره گیری از ۲۲ نفر از صاحب نظران، سه محور اصلی چالش ها و موانع، تسهیل گر ها و راهکارهای تجاری سازی نتایج تحقیقات در دانشگاه های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی شناسایی شدند که در آن ها ۱۷ درون مایه اصلی و ۱۶۹ درون مایه فرعی مورد شناسایی قرار گرفتند. در مراحل سوم و چهارم، الگوی تجاری سازی نتایج تحقیقات در پنج حیطة شامل زیرساخت ها و پیش زمینه های ضروری برای تجاری سازی نتایج تحقیقات علمی دانشگاه ها، تسهیل گر های تجاری سازی نتایج تحقیقات علمی دانشگاه ها، فرایند تجاری سازی نتایج تحقیقات علمی نحوه ارائه خدمات تجاری سازی و اهداف تجاری سازی نتایج تحقیقات در دانشگاه های علوم با روش دلفی و با مشارکت ۲۰ نفر از متخصصان اعتبار سنجی گردید.

نتیجه گیری: نتایج نشان داد که توجه به زیرساخت ها و پیش زمینه های ضروری برای تجاری سازی نتایج تحقیقات علمی در دانشگاه ها، بکارگیری تسهیل گر های تجاری سازی نتایج تحقیقات و راهکارهای شناسایی شده، فرایند تجاری سازی با توجه به ظرفیت های فرهنگی و اقتصادی دانشگاه ها، نحوه ارائه خدمات تجاری سازی و حرکت در راستای اهداف تعیین شده توسط نظام سلامت کشور، پاسخی برای مشکل واقعی دانشگاه های علوم پزشکی مستقر در تهران می باشد. الگوی طراحی شده می تواند آگاهی و بینش لازم برای تخصیص بهینه منابع برای سیاستگذاران را فراهم و به درک شفاف از تجاری سازی نتایج تحقیقات کمک نموده و به عنوان چارچوب و مبنای مفهومی برای انجام پژوهش های مشابه در مناطق مختلف کشور قرار گیرد.

واژگان کلیدی: تجاری سازی، تجاری سازی تحقیقات سلامت، طراحی الگو، دانشگاه های علوم پزشکی ایران